

исследования. Отмечается, что связь рациональных и эмпирических начал в основе культуры создаёт особую архитектуру в исследовании отдельных отраслей культуры, которые можно рассматривать как антропологический феномен в плоскости эмпирического измерения. Человек живёт в координатной сети определённых способов понимания, соотносит всё с определённой системой духовных ценностей, норм и смыслов и ставит перед собой конкретные цели. Такая жестко структурированная духовная среда образовалась благодаря жизнедеятельности многих поколений.

Ключевые слова: культура, антропологические школы, мифы, символы, язык, антропосоциогенез.

ANTHROPOLOGICAL DIMENSION OF CULTURE PHENOMENON

Belenkaya I.G.

The author analyzes a set of cultural subjects in the framework of which it is stated that the culture of humankind has developed on the basis of anthropological research. It has been mentioned that the connection between rational and empirical sources in cultural basis creates special architectonics in the research of particular cultural areas which can be considered as an anthropological phenomenon in the plane of empirical dimension. A human lives within a grid chart of certain ways of understanding, brings everything in correlation with a specific system of spiritual values, norms and meanings as well as states particular objectives. Such a strictly structured spiritual environment has developed due to the life activity of many generations.

Key words: culture, anthropological school, myths, symbols, language, anthroposociogenesis.

Надійшла 26.02.2009

Рецензент: доктор філософських наук, професор Л.М.Газнюк
Харківська державна академія фізичної культури

УДК 141.7

ФОРМАЦІЙНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ПАРАДИГМА НАУКОВОГО АНАЛІЗУ СУСПІЛЬСТВА

О.М. Лук'яненко

У статті з'ясовується значення формаційної та цивілізаційної парадигм щодо розуміння методологічних засад аналізу соціально-інформаційної політики держави. Розгорнута характеристика методологічних принципів вивчення соціально-інформаційної політики України.

Ключові слова: наукова парадигма, формаційна парадигма, цивілізаційна парадигма, науково-дослідницька програма, принципи аналізу, підходи, соціально-інформаційна політика.

Парадигми – формаційна та цивілізаційна, й ця обставина, на нашу думку, є принциповою щодо розуміння методологічних засад аналізу соціально-інформаційної політики держави.

Накопичення інформаційних чинників впливу на світ людини, в тому числі і на еволюцію соціальних проблем, дозволяють констатувати становлення постіндустріальної цивілізації як принципово нового рівня соціогенезу. Основні погляди на сутність і зміст соціально-інформаційної політики держави дозволяють структурувати її на *основі багатолінійного і багаторівневого аналізу*, який значно поглиблює можливості об'єктивного усвідомлення процесів, пов'язаних зі змінами у соціальній сфері сучасної України. Цілком очевидно, що механізм, варіанти, умови трансформації соціально-інформаційної політики держави, моделі використання і відтворення такої політики – специфічна внутрішньополітична *загальна проблема* абсолютної більшості країн світу, яка вимагає необхідної теоретичної і практичної визначеності. Утім, висока поліваріантність вирішення вищезазначеного завдання не стає на заваді дослідженням, що проводяться, а навпаки, підкреслює їх *актуальність*. А той факт, що в прямому ставленні ще не проведено вивчення соціально-інформаційної політики держави, робить це дослідження своєчасним, *практично значущим*.

Розгорнута характеристика методологічних принципів вивчення соціально-інформаційної політики України залишається *невирішеною раніше частиною загальної проблеми*, котрій присвячується ця стаття. Сучасне бачення світу вимагає поєднання кількох пізнавальних принципів в єдину методологічну схему, застосування якої у статті дозволить виконати кілька *завдань*: подолати старі підходи щодо аналізу суспільства; сконструювати парадигму вирішення актуальної соціальної проблеми на засадах загального синергетичного підходу у його світоглядному і методологічному виразі.

У філософській, соціологічній та іншій науковій літературі теоретичного і методологічного спрямування можна знайти щодо цього чимало ідей та обґрунтованих положень, які і будуть нами використовуватися: а) численна література присвячена соціальній сфері суспільства [1; 9]; б) дослідження у галузі загальної теорії систем, згідно з якою характерними ознаками такої системи були зв'язок, цілісність і стійкість структури. У цій сфері проблем працювали основоположники системних досліджень: Л. фон Берталанфі, І.В. Блауберг, В.М. Садовський, Е.Г. Юдін, А.І. Уйюмов [2; 3; 4; 10]. Нами будуть використані розробки сучасної синергетики, в першу чергу С.П. Курдюмова і О.М. Князевої, особливо їх робота "Основи синергетики" [5; 8].

Немає сумнівів, що процес розвитку соціально-інформаційної політики держави характеризується відсутністю лінійності і наявністю саморегуляції, а сама ця система логічно інтегрована. Розглянемо детальніше проблему розуміння порядку як організації соціально-інформаційної політики держави.

Розгляд проблеми структурного впорядкування соціально-інформаційної політики держави має важливе значення, тому що, по-перше, описується умовність системи крізь призму тенденцій організації (структурно-функціональних змін), по-друге, виникає розуміння ефективного управління складноорганізованою системою як системною впорядкованістю. Це, в першу чергу, належить до поняття соціально-інформаційної політики держави як самоорганізуючої системи. При цьому необхідно зважити, що саме поняття "самоорганізуюча система" пройшло визначну трансформацію свого змісту. Нині в суспільствознавстві використовуються переважно дві парадигми – формаційна та цивілізаційна, й ця обставина, на нашу думку, є принциповою щодо розуміння методологічних засад аналізу соціально-інформаційної політики держави. Про це більш детально.

Суспільство є однією з найбільш складних форм об'єктивної реальності. На відміну від процесів, що проходять в неживій та живій природі, суспільні процеси проходять в свідомо створеному людьми середовищі (світі штучних та природних об'єктів) та пронизані цілеспрямованою діяльністю людей. Пізнання ускладнюють досить швидкі зміни умов та факторів, що впливають на суспільне життя, коли динамізм суспільних процесів передбачає урахування фактору часу, а історія стає ареною їх розгортання та перебігу. Ці та інші особливості розвитку суспільства вимагають чітко окреслених наукових принципів його вивчення, певного переліку теоретичних положень, що визнані науковим співтовариством як аксіоми, наявності моделі функціонування і розвитку суспільства. Зазначені вимоги до наукового пізнання суспільства прийнято називати науковою парадигмою суспільствознавства. Від її довершеності та обґрунтованості залежать успіхи наукового дослідження, рівень обґрунтованості висновків та надійність (достовірність) прогнозів подальшого розвитку суспільних процесів. Поряд із поняттям наукової парадигми в літературі зустрічається близьке за значенням поняття науково-дослідної програми (НДП), обґрунтоване Імре Лакатосом. Суть НДП зводиться до використання в науковому дослідженні "жорсткого ядра" – сукупності незмінних принципів аналізу та "гнучкої оболонки", під якою розуміють будь-які підходи, положення та методи, що використовуються дослідниками залежно від об'єкту аналізу. Головним при застосуванні НДП є отримання достовірних результатів дослідження, незважаючи на склад суб'єктивно обраної оболонки.

Нині в суспільствознавстві використовуються переважно дві парадигми – формаційна та цивілізаційна. Окрім них, у дослідженні соціальних процесів досить широкого застосування набув підхід, основу якого утворює принцип методологічного індивідуалізму. Згідно з ним всі соціальні процеси розглядаються з позицій поведінки вільного індивіда, що діє раціонально для реалізації власних інтересів. Незважаючи на постійно зростаючі обсяги аргументованої критики, принцип методологічного

індивідуалізму залишається однією з опор теоретичного фундаменту неокласичної теорії.

Довгий час панівне становище в роботах вітчизняних дослідників займала і все ще продовжує використовуватися формаційна парадигма аналізу суспільних процесів. Вона дозволила вперше отримати цілісне уявлення про історичний розвиток суспільства, розкрити закономірності функціонування його складових, причини та тенденції змін, що очікують людство. Однак в умовах підвищення рівня складності та взаємозумовленості суспільних процесів потреба в більш точних знаннях про них та з огляду на зростання значимості прогностичної функції суспільствознавства, формаційна парадигма стала недостатньою. Нині все більше прихильників знаходить цивілізаційна парадигма, яка, використовуючи потенціал своєї попередниці та розвиваючи власні підходи, здатна стати надійною основою у пошуку відповідей на виклики часу.

Цивілізаційна парадигма почала утверджуватися відносно недавно і спирається на фундаментальні зміни, що відбулися в розвитку методології науки, у застосуванні якісно нових загальнонаукових підходів та принципів досліджень. Спочатку їх почали застосовувати у біології, термодинаміці, фізичній хімії, що дозволило цим та іншим галузям науки сформулювати новаторські ідеї та отримати надзвичайно важливі результати.

Нові загальнонаукові підходи та принципи прийшли на заміну уявленням про механічну природу будь-яких процесів, обґрунтованих кілька століть тому Рене Декартом, Ісааком Ньютоном та іншими видатними ученими Нового часу. Обґрунтовані ними класичні підходи до наукового аналізу орієнтували на пошук першопричини всіх змін, що відбуваються в досліджуваних об'єктах, джерел зовнішніх сил, що спричиняють ці зміни та наслідків їх дій, механізмів здійснення такого руху. Ці та інші важливі принципи лягли в основу наукового дослідження не лише природничих, а й суспільних процесів. Виявлення причинно-наслідкових зв'язків, що не опосередковані свідомою діяльністю людей та протікають мимо їх волі та свідомості, об'єктивний механізм їх розгортання знайшли своє відображення у формаційній парадигмі.

Вона розглядає розвиток кожного суспільства як об'єктивний процес послідовного проходження стадій первіснообщинної, рабовласницької, феодальної, капіталістичної та комуністичної суспільно-економічних формацій. Першопричиною історичного розвитку суспільств є розвиток продуктивних сил та виробничих відносин, що у діалектичній єдності утворюють певний суспільний спосіб виробництва. У функціонуванні останнього важливу роль відіграє юридична та політична надбудова, що разом з існуючими формами свідомості є відображенням виробничих відносин (економічного базису). Взаємозв'язок усіх сторін суспільного життя, – способу виробництва з притаманним йому економічним базисом, політико-юридичною та ідеологічною надбудовою, – характеризує суть суспільно-економічної формації.

За своєю природою політико-юридична та ідеологічна надбудова є консервативною, так як закріплює у формі правових актів, законів, ідеологічних норм, органів управління тощо певний стан суспільства. Внаслідок цього вона гальмує розвиток способу виробництва, всіх суспільних відносин, що призводить до загострення внутрішньої суперечності між складовими суспільно-економічної формації. Наслідком дії такого механізму розвитку суспільства є зміна формації, перехід на більш високий рівень організації суспільства.

Нова загальнонаукова методологія досліджень передбачає системно-синергетичний підхід до аналізу будь-яких процесів. Вона формувалася поступово шляхом узагальнення наукових досягнень Лейбніца, Гьоте, Дарвіна, Менделєєва, Ейнштейна та інших видатних учених і має ряд фундаментальних принципів, що суттєво відрізняються від класичної загальнонаукової методології.

1. Кожний об'єкт наукового аналізу розглядається з позицій системності, як складова більш широкого об'єкту. Останній виступає як зовнішнє середовище і впливає на властивості об'єкту наукового аналізу. Притаманна традиційному науковому підходу ідея, що розглядає в абстракції незалежний і автономний існуючий об'єкт аналізу, змінюється на ідею всебічної його залежності та взаємозв'язку з навколишнім середовищем.

2. Об'єкт є цілісним утворенням, що має власну структурну будову, елементи якої об'єднуються за допомогою засобів, що належать лише об'єкту як цілому. Це означає, що на рівні цілісності існують більш глибокі якості (властивості), ніж сума властивостей структурних елементів. Наявність характеристик різного рівня, які відображають об'єкт наукового аналізу в його цілісності та структурних складових, виступає важливою ознакою системного підходу.

3. Вплив об'єкта наукового аналізу як цілого на його складові здійснюється шляхом організації взаємодії між ними. Особливості організації кожного об'єкту виступають одним із ключових напрямків дослідження. При цьому в центрі уваги знаходяться способи та засоби, за допомогою яких об'єднуються елементи в цілісність, як ціле впливає на свої частини. Вони дозволяють пояснити зміну форм, яких набуває об'єкт у процесі свого розвитку.

4. Причини розвитку будь-якого об'єкту системно-синергетична методологія вбачає не лише у зовнішніх впливах, а розглядає як дію внутрішніх рушійних сил, притаманних йому – саморуху і саморозвитку об'єкту. Причому здійснюються вони шляхом розгортання двох протилежних процесів – диференціації та інтеграції, – єдність яких і забезпечує розвиток об'єкту наукового дослідження. Поділ його на структурні елементи зумовлений необхідністю спеціалізації їх у виконанні своїх функцій, що дозволяє здійснювати їх більш ефективно та забезпечити адаптацію об'єкту до постійних змін зовнішнього середовища.

5. Зворотній процес інтеграції передбачає об'єднання елементів нової структури об'єкту і забезпечення збереження його від розпаду. Тим самим реалізується головна функція системного (структурного) об'єкту – забезпечення його цілісності та реалізації цілей його призначення. Пошук відповідних кожному об'єкту способів та форм диференціації та методів і засобів їх наступної інтеграції в нову цілісність стає головним напрямком дослідження процесів розвитку об'єктів в рамках системно-синергетичної методології. Пізнання природи цих сил, особливостей їх розгортання в різних об'єктах виступає наступною важливою складовою нових загальнонаукових підходів.

6. Взаємозумовленість та взаємозалежність усіх складових цілісного об'єкту наукового аналізу знімає проблему пошуку першопричини його розвитку. Натомість, передбачається урахування факту взаємного переходу причини у наслідок і навпаки, коли наслідок передує причині, що зумовила його виникнення. Так виникає зачароване коло взаємодетермінації причин і наслідків, що характеризують розвиток об'єкту, яке можна розірвати лише досліджуючи його генезис, шляхом вивчення розвитку у часі, руху по спіралі еволюції. Фактор часу та урахування взаємовпливів усіх складових об'єкту наукового аналізу стають важливими моментами його пізнання.

Застосування вищезазначених та деяких інших принципів системно-синергетичного аналізу в наукових дослідженнях суспільства дозволило сформулювати ряд фундаментальних положень цивілізаційної парадигми. Перш за все цивілізаційна парадигма по-новому відображає роль суспільної свідомості у виникненні та історичному розвитку людства. Саме уявлення про людину, її становлення та історичну еволюцію розглядається як результат дії процесу антропосоціогенезису, згідно з яким людина як соціальний індивід з'явилася в результаті розвитку суспільної свідомості та праці. Урахування цивілізаційною парадигмою суспільної свідомості передбачає нове розуміння середовища, в якому люди здійснюють свою життєдіяльність. Воно складається з переважно свідомо створених предметів та умов життя, а неопосередковані працею елементи природи займають незначне місце. Більше того, антропогенне навантаження на природу робить вкрай актуальною проблему захисту навколишнього природного середовища, постановка і розв'язання якої стає можливою лише з урахуванням фактору свідомості, на засадах цивілізаційної парадигми.

Цивілізаційна парадигма включає ряд методологічних взаємопов'язаних положень, які слугують основою для сучасного розуміння суті та історичного розвитку суспільства. Висхідним моментом у цій суперечності є принцип людиноцентризму, згідно з яким центральне місце в аналізі суспільних процесів належить дослідженню діяльності людей. Людина розглядається як суспільний індивід, наділений свідомістю, особливості якої дозволяють виділити окремі етапи розвитку історичного розвитку людини та приналежності до певного народу. Здобуті та розвинуті в суспільному середовищі якості індивіда мають пріоритетне значення порівняно з фізичними якостями, наданими природою. Саме вирішальна роль

суспільних рис та якостей людини в її історичній еволюції і відображає латинське слово "civilis", що означає цивілізація.

По-друге, основою одиницею аналізу історичного розвитку людства розглядається не суспільно-економічна формація, а конкретне суспільство, що знаходиться на певному історичному етапі розвитку, яке відноситься до однієї з двох ліній розвитку світових цивілізацій. Як відомо, історично утвердилися Східна та Західна (Європейська) гілки цивілізаційного розвитку. До першої відносяться такі світові цивілізації, як Китайська, Індійська, Близькосхідна (мусульманська), до другої – Західноєвропейська, Східноєвропейська, Латиноамериканська. Іноді виділяють суспільства Африканської цивілізації. Тому одним із перших кроків у вивченні певного суспільства є визначення його цивілізаційної ідентичності, приналежності до однієї з світових цивілізацій. Остання виступає як зовнішнє соціальне середовище, що впливає на розвиток суспільства, зумовлює його ключові особливості.

Причому, суспільство розглядається не лише в контексті особливостей світової цивілізації, до якої воно належить, а і в часі. Історія виступає ареною розвитку суспільства, що передбачає пошук та дослідження якісних змін в його житті, етапних і неповторних подій, які вплинули на подальший розвиток суспільства. Виявлення внутрішніх зв'язків між історичними подіями та фактами потребує застосування наукових понять та категорій. Відображення в цих поняттях та категоріях історичного процесу розвитку суспільства представляється як його генезис.

По-третє, як і кожне цілісне утворення, суспільство характеризується наявністю певних рис, властивостей, якостей, що притаманні лише цілому. До таких характеристик відносяться духовно-культурні цінності, які притаманні лише суспільству певної цивілізації та наповнюють його конкретним змістом. Вони включають у себе мову, звичаї, менталітет, цілі, морально-етичні норми тощо і є надбанням багатьох поколінь, узагальненням їх історичного досвіду та об'єднують людей даного суспільства у просторі та часі. До характеристик суспільства як цілісного об'єкту слід віднести засоби його збереження, серед яких держава та її органи, церква, створена природою та людьми інфраструктура транспорту і зв'язку. Зазначені характеристики цілісності суспільства вирішальним чином впливають на його розвиток. Вплив цілого часто представляють як його функції, як напрямки реалізації цілісності суспільства.

У той же час цілісність передбачає структурування суспільного життя – виокремлення відносно самостійно функціонуючих сфер суспільства. Історично процес диференціації суспільства, що виникло після розпаду кровно рідної общини, призвів до формування структури, яка включає в себе політичну (владну), господарську, соціальну та культурну сфери [6]. Їх поява була зумовлена необхідністю більш ефективної реалізації функцій суспільства. Тому сфери суспільного життя варто розглядати як зосередження матеріальних та організаційних умов людей та засобів, що

спеціалізуються на виконанні певної суспільної функції. Причому всі вони органічно пов'язані між собою та взаємовпливають одна на іншу в такій же мірі, як пов'язані між собою функції суспільства.

Окрім функціональної диференціації, кожному суспільству притаманна соціальна диференціація. Цей процес також розпочався після розпаду кровно рідної общини та появи відносно відокремленого суспільного індивіда. Соціальна диференціація означає, що окремі індивіди відрізняються між собою місцем та роллю в суспільних процесах, різним суспільним статусом. Останній зумовлює їх місце в соціальній структурі, вплив на суспільні процеси, інтереси та мотиви суспільної діяльності.

По-четверте, інтеграція елементів функціональної та соціальної структур суспільства здійснюється шляхом організації взаємодії їх між собою та суспільством як цілим. Існують централізований та децентралізований способи об'єднання в цілісність самостійно функціонуючих суспільних сфер та діяльності відокремлених індивідів. Історично першим виник централізований спосіб, що пов'язаний з побудовою держави, а згодом проявив себе і децентралізований спосіб організації суспільного життя – формування громадянського суспільства.

Держава виникла із над-общинного центру кровно рідної общини після її розпаду. Вона організує здійснення життєво важливих функцій суспільства, взаємодію між відносно самостійними індивідами та сферами суспільного життя. Тому з нею ототожнюється цілісність суспільства, держава виступає як його організаційний центр.

Головне завдання кожної держави – збереження цілісності суспільства та запобігання його розпаду – забезпечується формуванням верховної (суверенної) влади та органів її здійснення, які часто ототожнюються з самою державою. Ключовою ознакою державної влади є її легітимність, що означає визнання усіма членами суспільства права здійснювати відповідні дії державними органами. Реалізація державної влади набуває різноманітних форм, – від прийняття правових актів та управлінських рішень, обов'язкових для виконання усіма членами суспільства, – до застосування сили та примусових дій.

Протилежним по відношенню до держави як центру суспільства полюсом суспільства є самостійно діючі індивіди або суспільні суб'єкти. Їх суть та умови діяльності визначаються сукупністю прав, якими вони володіють та реалізують свою приналежність до даного суспільства. Право є однією з найбільш глибоких категорій суспільствознавства, що розкриває суспільну природу людини та її зв'язок з суспільством. Історичний розвиток обсягів та форм прав індивідів відображає еволюцію суспільства.

Взаємодія між двома полюсами суспільства – центром, представленим державою та суспільними суб'єктами – забезпечується в процесі здійснення державної влади та забезпечення прав суб'єктів. Тому особливості організації кожного суспільства можна розкрити шляхом визначення характеру державної влади та засобів їх реалізації з одного боку, та

сукупності прав суб'єктів і умов їх здійснення, що є головним в діяльності держави, – з іншого боку.

По-п'яте, джерелом рушійних сил, що забезпечують функціонування та розвиток суспільства, виступає активна діяльність суб'єктів. Вона формується в процесі досягнення ними особистих цілей, пов'язаних із забезпеченням потреб і розвитком здібностей кожної людини і проявляється як її інтереси. Суспільство впливає на дію цієї живої сили соціального розвитку, на інтереси індивідів шляхом встановлення різноманітних стимулів. Взаємодія інтересів суб'єктів та зовнішніх стимулів їх діяльності призводить до появи певної мотивації їх діяльності. У мотивації діяльності суб'єктів слід вбачати складне поєднання живої сили індивідів, направленої на досягнення власних цілей, та сил влади (держави, грошей чи морально-етичних імперативів), що підпорядковані реалізації спільних цілей. Мотивація дозволяє розкрити процеси саморозвитку суспільства в цілому і його окремих сфер, джерела внутрішніх сил, умови та особливості їх реалізації.

Наведені основні положення цивілізаційної парадигми в своїй єдності відкривають можливість для наукового аналізу функціонування та розвитку суспільства в цілому та його сфер, дослідження їх генезису. Вони дозволяють також дати визначення суспільства як цивілізаційної одиниці. Одним із перших його сформулював колектив авторів, який очолює академік Пахомов Ю.М., у ньому зазначається: "Цивілізація – це окрема, відносно автономна, здатна до самоорганізації і саморозвитку поліетнічна соціокультурна система, що має свої виміри у просторі і часі, базові духовно-культурні основи та відносно стійкі, довготермінові структури економічних, суспільно-політичних і культурних форм" [7, с.8].

Стан та особливості функціонування соціальної системи на кожному історичному етапі розвитку суспільства багато в чому залежать від характеру влади та державного устрою, прийнятих пріоритетних цілей суспільства. Так, наприклад, актуальність військово-політичних цілей, пов'язаних з постійними загарбницькими чи оборонними війнами, підпорядковує собі і господарську діяльність. Існуюча соціальна структура дозволяє виявити суб'єктів, які беруть безпосередню участь у господарській діяльності та визначити їх місце в цих процесах. У свою чергу, складові культурної сфери – звичаї, накопичений досвід та майстерність у виробництві благ, становлення до праці, ментальність людей – впливають на мотивацію людей. Розкриття змісту цих факторів, їх вплив на соціальну систему стає першим кроком у аналізі соціальної політики держави.

Так, в історичному розвитку соціальної системи відбулися еволюція державного устрою суспільства та притаманний йому характер влади. Суспільства пройшли шлях від держав обштинного типу, як античне місто-держава, німецька марка тощо, держав у формі територіальних та централізованих імперій, влада яких ґрунтувалась на відносинах владарювання-підпорядкування – до національних держав, що спираються

на солідарність особисто вільних людей та демократичній організації влади. Відповідно до цього господарська система еволюціонувала від взаємодії домогосподарств на початковому етапі, складної системи феодалних господарств, поєднаних узами особистої залежності, – до появи національного господарства, об'єднавчу місію в якому виконує переважно ринок.

Подібним чином на соціальну систему суспільства діють його політична та культурна сфери. Історично змінювалась престижність господарської діяльності та чисельність зайнятих в ній, рівень майстерності та матеріальної культури, що втілена у засобах виробництва, результативність господарської діяльності та рівень забезпечення суспільних потреб. Наповнення конкретним змістом цивілізаційних факторів господарської діяльності на певних етапах розвитку суспільства стає важливою складовою історико-економічного дослідження його соціальної системи.

Таким чином, слід ще раз підкреслити ряд положень, які мають важливе методологічне значення для подальшого дослідження проблеми.

По-перше, використання положень цивілізаційної парадигми під час дослідження соціальної сфери суспільства стає центральним завданням соціальної філософії. Причому, кожна з них вивчає господарську систему з кута зору власного предмету. Так, історико-економічні науки досліджують її генезис, історичний розвиток способів та форм організації господарської діяльності людей.

По-друге, дослідження соціальної сфери суспільства на засадах цивілізаційної парадигми передбачає її науковий аналіз як складової суспільства, що відносно відокремилась і функціонує самостійно. Інші сфери суспільства і суспільство в цілому виступають як більш широка система, до якої входить соціальна сфера та розглядаються як зовнішнє середовище її існування. Суспільство спричиняє вирішальний вплив на функціонування та розвиток своєї складової – соціальної системи. Він, перш за все, полягає у тому, що суспільство визначає призначення останньої, – яке полягає у забезпеченні суспільних потреб. На соціальну сферу впливають також політична, господарська та духовно-культурна сфери суспільства.

По-третє, цивілізаційна парадигма передбачає розгляд соціальної системи як цілісного утворення, що має власну структуру. Дослідження цілісності неможливе без аналізу етапів її становлення, кожен з яких відображає різний рівень зрілості певної системи. Як відомо, в наукових дослідженнях прийнято розмежовувати три якісно відмінні форми тісноти та глибини зв'язків між елементами, об'єднаними в систему: співіснування, симбіоз та синтез. Будучи розташованими послідовно, вони відображають етапи сходження системи по сходинках зрілості, наростання її цілісності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Сучасна соціальна філософія / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Бергаланфи Л. История и статус общей теории систем: Системные исследования / Л. Бергаланфи. – М.: Наука, 1973. – С.20-51.
3. Блауберг И.В. Системный подход в современной науке: Проблемы методологии системного исследования / И.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин. – М.: Мысль, 1970. – С.7-48.
4. Блауберг И.В. Системный подход и принцип деятельности: Методологические проблемы современной науки / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1978. – 391 с.
5. Князева Е.Н. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомыры / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – СПб.: Алетейя, 2002. – 414 с.
6. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – М.: Аспект-Пресс, 1997.
7. Пахомов Ю.М. Цивилизационные модели современности / Ю.М. Пахомов. – К., 2002. – 348 с.
8. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
9. Соціальна філософія: підручник. – Х.: Прапор, 2007. – 688 с.
10. Уёмов А.И. Системные аспекты философского знания / А.И. Уёмов. – Одесса: Студия "Негоциант", 2000. – 160 с.

ФОРМАЦИОННО-ЦИВИЛИЗАЦИОННАЯ ПАРАДИГМА НАУЧНОГО АНАЛИЗА ОБЩЕСТВА

Лукьяненко О.Н.

В статье выясняется значение формационной и цивилизационной парадигм относительно понимания методологических основ анализа социально-информационной политики государства. Дается развернутая характеристика методологических принципов изучения социально-информационной политики Украины.

Ключевые слова: научная парадигма, формационная парадигма, цивилизационная парадигма, научно-исследовательская программа, принципы анализа, подходы, социально-информационная политика.

FORMATION-CIVILIZATION PARADIGM OF SCIENTIFIC ANALYSIS OF SOCIETY

Lukyanenko O.N.

The article deals with the value of formation and civilization paradigms in relation to understanding of methodological basis of analysis of social and informative policy of the state. The detailed description of methodological principles of study of social and informative policy of Ukraine is given.

Key words: scientific paradigm, formation paradigm, civilization paradigm, scientific and research program, principles of analysis, approaches, social-informative policy.

Надійшла 26.02.2009

Рецензент: доктор філософських наук, професор В.І.Абрамов
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

